

บทบาทของศูนย์การเรียนรู้มูลนิธิมหาวิชาลัยธรรมะในการพัฒนาชุมชน
ด้านสัมมาชีพตามศาสตร์พระราชา ชุมชนบ้านหัวโกรก ตำบลพญาเย็น
อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

The Role of the Mahawichalai Dhamma Foundation Learning Center in
Community Development for Livelihoods Based on The King's Philosophy:
A Case Study of Ban Hua Krok Community, Phaya Yen Subdistrict,
Pak Chong District, Nakhon Ratchasima Province

¹รัช ราษฎร์โยธา ²พระครูวินัยธรพิชัยนาท ภักดีเสนานฤนาท
³พระบุญเลิศ จะแฮ ⁴สันเพ็ชร ไผ่โสภะ และ ⁵สรिता สังข์เฉย

¹Thawat Ratyotha ²Phrakru Winaithorn Phichainat Phakdeesenarunat
³Phra Boonlert Chahae ⁴Sanphet Paisopha and ⁵Sarita Sangchaei

¹คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

²⁻⁵คณะสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ

¹Faculty of Education, Kasetsart University, Thailand.

²⁻⁵Faculty of Social and Behavioral Sciences, Maejo University Phrae Campus, Thailand.

E-mail: ¹thawat.r@ku.th, ²pichainart1976@gmail.com, ³boonlert4896@gmail.com, ⁴sanphet092@gmail.com,
⁵mam7955@gmail.com

Received March 3, 2025; Revised June 1, 2025; Accepted June 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ พัฒนาการของศูนย์การเรียนรู้มูลนิธิมหาวิชาลัยธรรมะ 2) เพื่อศึกษาบทบาทการพัฒนาชุมชน ด้านสัมมาชีพตามศาสตร์พระราชาศูนย์ฯ และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางในการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ สร้างชีวิตใหม่ให้กับคนภายในชุมชนบ้านหัวโกรก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างเป็นศึกษาเอกสารข้อมูลทุติยภูมิ การสัมภาษณ์ 20 คน และการสนทนากลุ่ม 20 คน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง และเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า 1) ศูนย์ฯ เริ่มจัดตั้งและเริ่มดำเนินการ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 – ปัจจุบัน เป็นสถานที่เรียนรู้อันได้แก่ การศึกษาธรรมะ การประกอบอาชีพแบบพอเพียง ตามศาสตร์พระราชาศูนย์ฯ และในปี พ.ศ. 2566 ได้ยื่น จดทะเบียนเป็นมูลนิธิมหาวิชาลัยธรรมะ 2) ศูนย์ฯ มีบทบาทในการพัฒนาเยาวชนและครอบครัวต้นแบบ เพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนตามศาสตร์พระราชาศูนย์ฯ เพื่อการเชื่อมต่อผู้เฒ่าแก่ของคนในชุมชน และ 3) แนวทางการสร้างอาชีพ มี 6 ฐานเรียนรู้ชุมชน คือ ศาสตร์พระราชาศูนย์ฯ โคก หนอง นา โมเดล บัณฑิตนักพัฒนา นวัตกรรมชุมชนต้นแบบวิถีพุทธ มูลนิธิมหาวิชาลัยธรรมะ โปธิศาสตร์ลี กาลาย ธรรมจาริกสังฆวิหารโมเดล สังฆกรรมศึกษาในต่างประเทศ และพอเพียงภิรมย์ เพื่อการเชื่อมต่อผู้เฒ่าแก่

คำสำคัญ: ศูนย์การเรียนรู้; การพัฒนาสัมมาชีพ; ศาสตร์พระราชาศูนย์ฯ

Abstract

This article aims to 1) study the history and development of the Mahavijalai Dharma Foundation Learning Center, 2) study the role of the center in community development in terms of occupations according to The King's philosophy), and 3) study the approach to creating occupations, generating income, and creating new lives for people in the Ban Huakrok community. This qualitative research. The sample group is a study of secondary data documents, 20 interviews, and 20 focus group discussions. The sample group was selected purposively and the data was collected and analyzed using content analysis. The results of the study found that: 1) The center was established and began operating since 2010 - present. It is a place to learn about work, including studying Dharma, and practicing self-sufficient occupations according to the royal philosophy. In 2023, it filed for registration as the Mahavijalai Dharma Foundation. 2) The center plays a role in developing youth and model families for sustainable self-reliance according to the royal philosophy for the livelihood of people in the community, and 3) the approach to creating occupations has 6 community learning bases: the King's philosophy, the Khok Nong Na model, the Graduate Development Community Innovator, Buddhist Prototype, Mahavijaya Dharma Foundation, Bodhisattva Sangha Vihara Model, Sangha Karaniyakhi Abroad, and Sufficiency Economy For living and eating.

Keywords: Learning Centers; Career Development; The King's Philosophy

บทนำ

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็น “ปรัชญา” ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้พระราชทานเพื่อชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิต และการปฏิบัติตนให้แก่ประชาชนทุกระดับทุกสาขาวิชาชีพ โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ในฐานะหน่วยงานกลางระดับนโยบายที่มีบทบาทหลักในการจัดทำแผนพัฒนาได้น้อมนำ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญานำทางการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 จนถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับปัจจุบันโดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ได้มุ่งเน้นการสร้างชุมชนเข้มแข็ง เพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก คือ “รายได้” โดยการสร้างอาชีพให้กับชุมชน คือ “สัมมาชีพชุมชน” ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีเป้าหมายให้ประชาชนได้รับการพัฒนาอาชีพและมีรายได้ โดยให้ชาวบ้านสอนชาวบ้านในสิ่งที่มีความถนัดและอยากทำ ฝึกปฏิบัติจริงให้สามารถนำไปเป็นอาชีพได้ (ชบาไพร ชัยหาเนตร และ ภัคดี โพธิ์สิงห์, 2563)

ศูนย์การเรียนรู้มูลนิธิมหาวิชัยธรรมะ อาศรมพอเพียงภิรมย์ฯ ตั้งอยู่ที่ตำบลพญาเย็น อำเภopakช่อง จังหวัดนครราชสีมา มีการจัดทำกิจกรรมสร้างสรรค์สังคมร่วมภาคีเครือข่าย ได้แก่ การส่งเสริมการปฏิบัติธรรมตามหลักภูมิธรรมขั้นพื้นฐาน การเรียนรู้สัมมาชีพ การกินทุกอย่างที่ปลูกและปลูกทุกอย่างที่กิน การแปรรูปสมุนไพรและผักพื้นบ้าน การจัดค่ายอบรมความรู้สิ่งแวดล้อม การจัดค่ายอบรมคุณธรรม การส่งเสริมการเจริญสติภาวนา การสาธิตพระพุทธรูป การปลูกสวนผักสร้างสรรค์ การจัดสวนธรรมสร้างสุข การปลอดอบายมุขและการพนัน เป็นต้น (มูลนิธิพระธรรมจาริกอสงแองเจลิส, ม.ป.ป.)

พื้นที่โดยรอบศูนย์ฯ เป็นชุมชนบ้านหัวโกรก ตำบลพญาเย็น อำเภอบางบาล จังหวัดนครราชสีมา ชาวบ้านอาศัยกันแบบระบบเครือญาติที่เหนียวแน่น เป็นชุมชนบ้านสวนที่มีความสงบสันติ มีที่ดินและแหล่งน้ำสำหรับทำการเกษตร มีตลาดสำหรับระบายสินค้า มีแหล่งเรียนรู้มากมายในบริเวณใกล้เคียง แต่การปฏิบัติของชาวบ้านกลับสวนกระแสสังคมและสถานการณ์ทุนทางสังคมทำให้ชาวบ้านติดอยู่ในวงจรอุบาทว์ คือ โง่ จน เจ็บ เพราะหลายครอบครัว ไม่มีที่ ไม่มีทุน ไม่มีทีม ไม่มีผู้รู้ให้คำปรึกษา การศึกษาน้อย ไม่มีอาชีพ ไม่มีต้นแบบที่ดีงาม ศูนย์ฯ จึงมีแนวความคิดที่จะสร้างความรู้และภูมิคุ้มกันให้กับคนในชุมชน โดยเริ่มจากครอบครัวในชุมชนใกล้เคียงที่ตั้งอาศรมพอเพียงภิรมย์ เบื้องต้น 22 ครอบครัว เพื่อรังสรรค์ให้เป็นครอบครัวต้นแบบ พอเพียง พออยู่พอกิน ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีคุณธรรมด้วยการเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน ช่วยเหลือแบ่งปันกันและดูแลกัน ลด ละ และเลิก การดื่มเหล้า สูบบุหรี่ และการพนันอย่างสิ้นเชิง ก่อนที่จะขยายผลไปสู่ครอบครัวอื่น หรือชุมชนอื่น อย่างยั่งยืนต่อไป (มูลนิธิพระธรรมจาริกกลอสแองเจลิส, ม.ป.ป.) ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาบทบาทของศูนย์การเรียนรู้มูลนิธิมหาวิทยาลัยธรรมะ ในการพัฒนาชุมชนด้านสัมมาชีพตามศาสตร์พระราชา ชุมชนบ้านหัวโกรก ตำบลพญาเย็น อำเภอบางบาล จังหวัดนครราชสีมา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ พัฒนาการ ของศูนย์การเรียนรู้มูลนิธิมหาวิทยาลัยธรรมะ
2. เพื่อศึกษาบทบาทการพัฒนาชุมชน ด้านสัมมาชีพตามศาสตร์พระราชา ของศูนย์การเรียนรู้มูลนิธิมหาวิทยาลัยธรรมะ
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ สร้างชีวิตใหม่ให้กับคนภายในชุมชนบ้านหัวโกรก

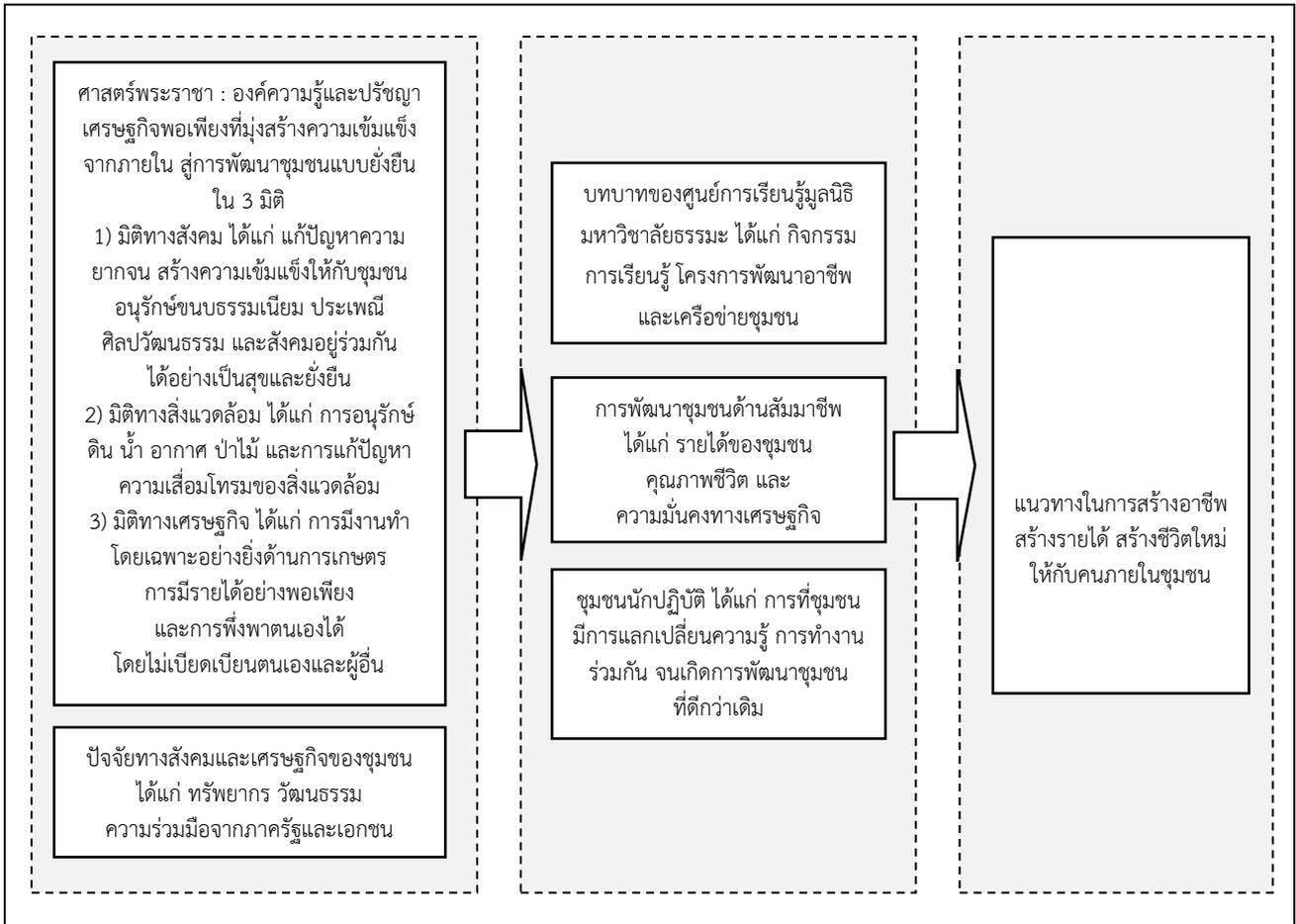
การทบทวนวรรณกรรม

คณะผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาพัฒนาการ บทบาท ของศูนย์การเรียนรู้มูลนิธิมหาวิทยาลัยธรรมะ ในการพัฒนาชุมชนด้านสัมมาชีพตามศาสตร์พระราชา ที่มุ่งเน้นการสร้างชุมชนเข้มแข็ง การยกระดับเศรษฐกิจฐานราก รวมถึงแนวทางการสร้างสัมมาชีพให้กับชุมชน ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สัมมาชีพ หมายถึง อาชีพที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และมีรายได้มากกว่ารายจ่าย เป็นความพยายามที่จะปรับจากการทำมาหากิน เป็นทำมาค้าขาย โดยไม่ได้เอากำไรสูงสุดเป็นตัวตั้งหรือเป็นเป้าหมายสุดท้าย และต้องคำนึงถึงความเป็นธรรมทางสังคม คือ ความสุขของตนและคนทำงาน รวมถึงประโยชน์ของผู้บริโภคและผู้รับบริการเป็นหลัก เป็นการสร้างเครือข่ายผ่านกิจกรรมการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม และการติดตามประเมินผลเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ (ชลวิทย์ เจียรจิตต์ และ คณะ, 2565)

ศาสตร์พระราชา หมายถึง บรรดาองค์ความรู้และภูมิปัญญาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ได้พระราชทานผ่านวิธีการต่าง ๆ ด้วยความมุ่งหมายที่จะป้องกันหรือแก้ไข ปัญหา เพื่อสร้างวิถีชีวิตสังคมที่มีความปกติสุข ให้แก่เหล่าพสกนิกรและมนุษยชาติทั้งปวง ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง สันติสุข และยั่งยืน ใน 3 มิติ 1) มิติทางสังคม ได้แก่ แก้ปัญหาความยากจน สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน อนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุขและยั่งยืน 2) มิติทางสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การอนุรักษ์ดิน น้ำ อากาศ ป่าไม้ และการแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม 3) มิติทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การมีงานทำโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการเกษตร การมีรายได้เพียงพอ และการพึ่งพาตนเองได้ โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากกรอบแนวคิดจะเห็นได้ว่า แนวทางในการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ สร้างชีวิตใหม่ให้กับคนภายในชุมชน จะต้องอาศัยองค์ความรู้และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งจากภายใน สู่การพัฒนาชุมชนแบบยั่งยืน ทั้งในมิติสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน รวมถึงบทบาทของศูนย์การเรียนรู้มูลนิธิมหาวิทยาลัยธรรมะที่มุ่งสร้างเสริมชุมชนให้เป็นชุมชนที่ได้รับการพัฒนาด้านสัมมาชีพ ให้ที่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีคุณภาพชีวิตที่ดี อย่างยั่งยืน

ระเบียบวิธีวิจัย

ขั้นตอน	รายละเอียด
1. ผู้ให้ข้อมูล	<ol style="list-style-type: none"> ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องจากหนังสืออนุสรณ์ หนังสือรายงานผลการปฏิบัติงาน หนังสือพิมพ์ เว็บไซต์ การสัมภาษณ์ 20 คน ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน สมาชิกอาสาสมัครพอเพียงภิรมย์ และอาสาสมัครศูนย์ฯ 10 คน และผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมในอาสาสมัครพอเพียงภิรมย์ 10 คน การสนทนากลุ่ม รวม 20 คน ได้แก่ พระสงฆ์ที่ปฏิบัติศาสนกิจ 5 รูป ผู้นำชุมชน 5 คน และสมาชิกชุมชน 5 คน รวม 15 รูป/คน

ขั้นตอน	รายละเอียด
2. เครื่องมือที่ใช้	<p>ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอนและประเด็นการสนทนากลุ่ม ดังนี้</p> <p>2.1 การลงพื้นที่สัมภาษณ์</p> <p>1) การดำเนินการ คือ การสัมภาษณ์คนในชุมชน และผู้เข้าร่วมกิจกรรมในอาศรมพอเพียงภิรมย์ เพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกเกี่ยวกับเรื่องการศึกษา การลงพื้นที่สำรวจสำรวจข้อมูลในชุมชน สำรวจสภาพแวดล้อม สภาพภูมิศาสตร์ วิถีชีวิต การทำแผนที่เดินดิน การเดินสำรวจชุมชนเพื่อทำความเข้าใจโครงสร้างทางกายภาพชุมชน หรือการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ และการจัดทำปฏิทินชุมชนเพื่อบันทึกกิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา รวมถึงการใช้อุปกรณ์เสริม เช่น กล้องถ่ายรูป เครื่องอัดหรือบันทึกเสียง เพื่อเป็นการเก็บข้อมูลที่ไม่คลาดเคลื่อน และแม่นยำเที่ยงตรง</p> <p>2) ประเด็นการสัมภาษณ์ คือ ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทของชุมชน โครงสร้างและประวัติชุมชน สภาพเศรษฐกิจและการดำรงชีวิตในชุมชน สภาพสังคมและวัฒนธรรม สภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชน ความต้องการและปัญหาของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาชุมชน รวมถึงการประกอบสัมมาชีพตามศาสตร์พระราชา สร้างชีวิตใหม่ให้กับคนในชุมชนบ้านหัวโกรกของศูนย์การเรียนรู้มูลนิธิการศึกษาไทย</p> <p>2.2 การสนทนากลุ่ม</p> <p>1) การดำเนินการ คือ การจัดการสนทนากลุ่ม ทั้งในรูปแบบออนไลน์และออฟไลน์ รวมถึงการใช้อุปกรณ์เสริม เช่น กล้องถ่ายรูป เครื่องอัดหรือบันทึกเสียง เพื่อเป็นการเก็บข้อมูลที่ไม่คลาดเคลื่อน และแม่นยำเที่ยงตรง</p> <p>2) ประเด็นการสนทนากลุ่ม คือ ประวัติศาสตร์ พัฒนาการ ของศูนย์การเรียนรู้มูลนิธิการศึกษาไทย บทบาทการพัฒนาชุมชน ด้านสัมมาชีพตามศาสตร์พระราชา ของศูนย์การเรียนรู้มูลนิธิการศึกษาไทย และแนวทางในการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ สร้างชีวิตใหม่ให้กับคนภายในชุมชนบ้านหัวโกรก</p>
3. การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย	<p>คณะผู้วิจัยได้นำเครื่องมือวิจัยที่เป็นแบบสัมภาษณ์และแบบสนทนากลุ่มไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ตรวจสอบคุณภาพ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาสังคม 2 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาตลอดชีวิต 1 คน ผู้ทรงคุณวุฒิผู้ประกอบการเพื่อสังคม 1 คน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย 1 คน โดยใช้เทคนิคการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง พบว่า ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.50 - 1.00 สอดคล้องตามเกณฑ์มาตรฐาน มีความเที่ยงตรง ใช้ได้</p>
4. การรวบรวมข้อมูล	<p>จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องจากหนังสืออนุสรณ์ หนังสือรายงานผลการปฏิบัติงาน หนังสือพิมพ์ เว็บไซต์ รวมถึงข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และจากการสนทนากลุ่ม ดังนี้</p> <p>4.1 ข้อมูลที่ได้จากการทบทวนเอกสาร เป็นข้อมูลไฟล์เอกสารขององค์กร หนังสือตำรา บทความ และบทสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของชุมชน</p>

ขั้นตอน	รายละเอียด
	<p>พัฒนาการและความเป็นมา ความเป็นอยู่ของคนชุมชนบ้านหัวโกรก และกระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ปัญหา ข้อจำกัด เงื่อนไข และบริบทต่าง ๆ ของชุมชน ทั้งประวัติศาสตร์การสร้างชุมชน การรวมตัวของชุมชน พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บทบาทและกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน การพัฒนาชุมชน รวมถึงการประกอบอาชีพ ระบบเศรษฐกิจของชุมชน และแนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง เพื่อช่วยในการกำหนดประเด็นสำคัญ โดยเน้นการวิเคราะห์เนื้อหาและคำนึงถึงบริบทของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การศึกษา</p> <p>4.2 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ จากการศึกษาเอกสารและวิเคราะห์เนื้อหาจนได้ข้อมูลเพียงพอต่อการสร้างกรอบแนวคิด และกำหนดประเด็นแนวคำถามในการสร้างแบบสัมภาษณ์ เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่าง เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ที่มีแนวคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งมีการวางแผนและกำหนดแนวคำถามไว้พอประมาณแบบหลวม สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม และการตอบคำถามขึ้นอยู่กับความสนใจของกลุ่มตัวอย่าง</p> <p>4.3 ข้อมูลที่ได้จากการจัดสนทนากลุ่ม ซึ่งเน้นการสนทนา ถกเถียง อภิปรายของบุคคลที่มีความรู้ หรือมีประสบการณ์ในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง จากการศึกษาเอกสารและวิเคราะห์เนื้อหาจนได้ข้อมูลเพียงพอต่อการสร้างกรอบแนวคิด และกำหนดประเด็นแนวคำถามในการจัดสนทนากลุ่ม มีแนวคำถามที่สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์การวิจัย ซึ่งมีการวางแผนและกำหนดแนวคำถามไว้พอประมาณแบบหลวม สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม และการตอบคำถามขึ้นอยู่กับความสนใจของกลุ่มตัวอย่าง โดยมีผู้ดำเนินการสนทนาระหว่างการสนทนา</p>
5. การวิเคราะห์ข้อมูล	<p>5.1 การศึกษาเอกสาร การทบทวนเอกสารโดยการวิเคราะห์เนื้อหาและคำนึงถึงบริบทของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การศึกษา</p> <p>5.2 การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม โดยการถอดเทปออกมาเป็นบทสนทนาอย่างละเอียด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและต้องไม่ใส่ความคิดของตนเองที่ถือเป็นข้อสรุปลงไป การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความหมายในรูปของการวิเคราะห์เนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาและพรรณนาในเชิงอธิบาย</p> <p>5.3 วิธีตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) ในการทดสอบความถูกต้องข้อมูล คือ การพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งต่าง ๆ นั้นถูกต้องหรือไม่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องและตรงกัน รวมถึงการยืนยันความถูกต้องของข้อมูลผ่านการใช้เครื่องมือของการวิจัยเชิงปฏิบัติการผ่านกิจกรรมที่ออกแบบทั้งการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ รวมถึงการจัดสนทนากลุ่มย่อย โดยใช้กระบวนการ AAR ในการถอดและสังเคราะห์บทเรียนอย่างมีส่วนร่วมกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการวิจัย</p> <p>กระบวนการ AAR ที่นำมาใช้ ได้แก่ 1) กำหนดวัตถุประสงค์และประเด็นที่จะทบทวนก่อนเริ่มงานภาคสนาม 2) ดำเนินการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มตามแผน 3) ทีมวิจัยประชุมสรุปบทเรียน ช่วงละไม่เกิน 24 ชั่วโมง หลังเก็บข้อมูลแต่ละกลุ่ม และ</p>

ขั้นตอน	รายละเอียด
	4) ปรับปรุงคู่มือสัมภาษณ์และประเด็นสนทนา เพื่อลดอคติและเพิ่มความลึกในการเก็บข้อมูลรอบต่อไป ตัวอย่างรหัสและธีมที่วิเคราะห์ได้รหัส (Code) ธีม (Theme) ได้แก่ ธีม 1 กระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ Code 1.1 การสาธิตวิธีทำงาน Code 1.2 ปฏิบัติจริงภาคสนาม ธีม 2 การสร้างเครือข่ายชุมชน Code 2.1 การร่วมมือระหว่างสมาชิก Code 2.2 การสนับสนุนความรู้ข้ามกลุ่ม และ ธีม 3 การพึ่งตนเองตามศาสตร์พระราชา Code 3.1 การบริหารทรัพยากรอย่างพอประมาณ Code 3.2 การวางแผนล่วงหน้าเพื่อความยั่งยืน

ผลการวิจัย

ประวัติศาสตร์ พัฒนาการ ของศูนย์การเรียนรู้มูลนิธิมหาวิทยาลัยธรรมะ

พระครูวินัยธรพิชัยนาท สิริจันโท ได้ประชุมคณะทำงานสหธรรมิกและอาสาสมัครนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั้งปริญาตรีและปริญาโท ได้แก่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยศรีปทุม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นต้น เพื่อดำเนินการจัดสร้างสถานที่เรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรม เป็นสถานที่ศึกษาธรรมะ เป็นสถานที่ประกอบอาชีพแบบพอเพียง สร้างรายได้ครัวเรือน ลดรายจ่ายครอบครัว ตามศาสตร์พระราชา ซึ่งเป็นพระราชดำริสพระบรมราชาโชวาทและการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ที่พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง สันติสุข และยั่งยืน

ปี พ.ศ. 2553 จึงได้มีการจัดตั้งและเริ่มดำเนินการศูนย์การเรียนรู้มหาวิทยาลัยธรรมะ อาศรมพอเพียงภิรมย์ฯ มูลนิธิพระธรรมจาริกสังฆวิหาร ที่ชุมชนบ้านหัวโกรก ตำบลพญาเย็น อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ด้วยความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย เพื่อทำหน้าที่สร้างสรรค์สังคมให้เป็นสังคมแห่งความพอเพียง สังคมแห่งความแบ่งปันเอื้ออาทร สังคมแห่งการเรียนรู้ สังคมคุณธรรม สังคมแห่งประชาธิปไตย ดำรงตนอยู่ในธรรมะ เพื่อนำไปสู่สังคมเข้มแข็ง (เปิด“ศูนย์การเรียนรู้ ศาสตร์แห่งพระราชอาศรมพอเพียงภิรมย์” จ.นครราชสีมา, 2557) มีกิจกรรมสร้างสรรค์ทางสังคม ได้แก่ การส่งเสริมการปฏิบัติธรรมตามหลักภูมิธรรมขั้นพื้นฐาน การเรียนรู้สัมมาชีพกินทุกอย่างที่ปลูกและปลูกทุกอย่างที่กิน เป็นต้น การดำเนินงานของศูนย์ฯ ประกอบด้วย 4 กองงาน คือ 1) กองงานบ้านสวนพอเพียงภิรมย์ ตามรอยพระยุคลบาท เพื่อการเฝ้าอยู่เฝ้าดี 2) กองงานอาศรมพอเพียงภิรมย์ เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคมแห่งการเรียนรู้ ตามแนววิถีพุทธ 3) กองทุนมหาวิทยาลัยธรรมะ เป็นการระดมทุนเพื่อการพึ่งตนเองขององค์กร ด้านเงินงบประมาณ ด้านเมล็ดพันธุ์พืชผัก และด้านเอกสารทางวิชาการ 4) กองงานวิชาการและสารสนเทศ ดำเนินการบริการด้านข้อมูล ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ (มูลนิธิพระธรรมจาริกออสองเจดิส, ม.ป.ป.) ซึ่งมีความสอดคล้องกับ อลิสา อินทร์ประเสริฐ และคณะ (2564) ที่ได้ศึกษารูปแบบการบริหารศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ คือ 1) องค์ประกอบขั้นตอนการเตรียมความพร้อมในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในศูนย์การเรียนรู้ 2) องค์ประกอบขั้นตอนการจัดกิจกรรมโรงเรียนและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 3) องค์ประกอบขั้นตอนการดำเนินการเปลี่ยนแปลง 4) องค์ประกอบขั้นตอนการจัดระบบการเรียนรู้และและ 5) องค์ประกอบขั้นตอนการสร้างเครือข่ายและขยายผล

ปี พ.ศ. 2566 ประธานกรรมการมูลนิธิมหาวิทยาลัยธรรมะ ได้ยื่นคำขอจดทะเบียนจัดตั้งมูลนิธิมหาวิทยาลัยธรรมะต่อนายทะเบียนมูลนิธิ จังหวัดปทุมธานี วัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อสนับสนุนและส่งเสริม

การเผยแพร่พระพุทธศาสนา 2) เพื่อประสานงานสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาสังคม 3) เพื่ออบรม สัมมนา และจัดงานวิชาการ ส่งเสริมการเรียนรู้ตามแนววิถีพุทธ วิถีธรรม วิถีไทย 4) เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมอื่น ๆ ของพระพุทธศาสนาตามสมควร และ 5) ดำเนินการหรือร่วมมือกับองค์การกุศลเพื่อการกุศลและองค์กรสาธารณประโยชน์ และมีสำนักงานสาขา คือ ศูนย์การเรียนรู้มูลนิธิมหาวิทยาลัยธรรมะ อาศรมพอเพียงภิรมย์ ตั้งอยู่ที่บ้านหัวโกรก ตำบลพญาเย็น อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

บทบาทการพัฒนาชุมชน ด้านสัมมาชีพตามศาสตร์พระราชของศูนย์การเรียนรู้มูลนิธิมหาวิทยาลัยธรรมะ

ชุมชนบ้านหัวโกรก หมู่ที่ 7 ตำบลพญาเย็น อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา เป็นชุมชนบ้านสวนที่มีความสงบสันติ มีที่ดินและแหล่งน้ำสำหรับทำการเกษตร มีตลาดสำหรับระบายสินค้า มีแหล่งเรียนรู้มากมายในบริเวณใกล้เคียง มีทรัพยากรในท้องถิ่นที่สมบูรณ์พร้อม สามารถนำมาช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้ ปัจจุบันท่ามกลางกระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้คนหลังไหลเข้าสู่โรงงาน วิธีการผลิตด้านเกษตรกรรมเปลี่ยนไปทำให้ระบบการผลิตด้านการเกษตรไม่เจริญรุดหน้า ไม่มีทุน ไม่มีความรู้ ไม่มีทีม ไม่มีผู้รู้ให้คำปรึกษา อีกทั้งในชุมชนมีปัญหาเสพติด การทะเลาะวิวาท การพนัน การลักเล็กขโมยน้อย ปัญหาการหย่าร้าง การตกงาน ต้นแบบที่ดีงาม

ศูนย์การเรียนรู้มูลนิธิมหาวิทยาลัยธรรมะ อาศรมพอเพียงภิรมย์ ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านหัวโกรก ตำบลพญาเย็น อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา จึงมีแนวความคิดที่จะสร้างความรู้และภูมิคุ้มกันให้กับคนในชุมชน และได้ริเริ่มโครงการพัฒนาเยาวชนและครอบครัวต้นแบบเพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนตามศาสตร์พระราช ด้วยการสร้างศูนย์สาธิตบ้านสวนพอเพียงภิรมย์ ตามรอยพระยุคลบาท เพื่อการเชื่อมต่ออยู่เอื้อกัน โดยเริ่มจากครอบครัวในชุมชนใกล้เคียงที่ตั้งอาศรมพอเพียงภิรมย์ เบื้องต้น 22 ครอบครัว เพื่อรังสรรค์ให้เป็นครอบครัวต้นแบบ พอเพียง พออยู่พอกิน ไม่พึ่งพ่อ มีคุณธรรมด้วยการเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน ช่วยเหลือแบ่งปันกัน และดูแลกัน ลด ละ เลิกการดื่มเหล้า สูบบุหรี่ และการพนันอย่างสิ้นเชิง ก่อนที่จะขยายผลไปสู่ครอบครัวอื่น หรือชุมชนอื่นอย่างยั่งยืน (มูลนิธิพระธรรมจาริกอสแองเจลิส, ม.ป.ป.) ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของโรจณี พิริยะเวชกุล และคณะ (2564) ที่ได้ศึกษาเรื่องการจัดการชุมชนบนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงพบว่า ศักยภาพของชุมชนตามหลักความพอประมาณชาวบ้านมีการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง บริเวณที่อยู่อาศัยของชาวบ้านมีการปลูกผักสวนครัวไว้บริโภคเป็นผักสดที่ปลอดสารพิษ และเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน ตามหลักการมีเหตุผลในการตัดสินใจที่จะเลือกผู้นำ หลักการมีภูมิคุ้มกันที่ดีสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับชาวบ้านได้มีความรัก ห่วงแหน รักษาประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนให้อยู่คู่กับลูกหลาน เงื่อนไขความรู้มีการบริหารจัดการชุมชน กระบวนการจัดการเรียนรู้ กระบวนการแบ่งปันปันส่วน เงื่อนไขคุณธรรมมุ่งเน้นให้ทุกคนประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรมรักษาความเป็นประชาธิปไตย ประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น สังคม (ณัฐฉิ เหมากระโทก และ บุษกร สุขแสน, 2566)

กระบวนการพัฒนาชุมชนด้านส่งเสริมสัมมาชีพตามศาสตร์พระราชของศูนย์การเรียนรู้มูลนิธิมหาวิทยาลัยธรรมะ มีกิจกรรมหลัก 5 กิจกรรม 1) พัฒนาผู้นำสัมมาชีพ เป็นวิทยากรสัมมาชีพชุมชน 2) ประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสัมมาชีพตามประเภทอาชีพ 3) เตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชน 4) ส่งเสริมการสร้างสัมมาชีพชุมชน และ 5) สนับสนุนการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับ Mettathamrong et al. (2023) ที่ได้อธิบายว่าความยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่นำไปใช้ในวิสาหกิจชุมชนนั้น จะต้องมีการวางแผน การบริหารจัดการสมาชิก ศีลธรรม แผนการป้องกัน ความพอประมาณ การควบคุมการเงิน ความรู้และความเชี่ยวชาญ การพัฒนาตลาด การดูแล การควบคุมคุณภาพ และมูลค่าของการ

ลงทุน และสอดคล้องกับ พิษณุพนธ์ เพ็ญมาศ และคณะ (2564) ที่ได้อธิบายว่าการจัดการด้านทรัพยากรมนุษย์ การจัดการด้านการตลาด การจัดการด้านการผลิต และการจัดการด้านบัญชีและการเงิน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารจัดการชุมชน รองลงมาเป็น ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดี ความรู้และคุณธรรม

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการสร้างสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งที่เห็นได้เชิงรูปธรรมและนามธรรม คือ 1) กิจกรรมการสร้างสัมมาชีพชุมชน ทำให้ครัวเรือนสามารถลดรายจ่าย บางครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้น บางครัวเรือนยังไม่มีรายได้เพราะเพิ่งเริ่มทำ แต่คาดว่าจะมีเพิ่มขึ้นในอนาคต มีพฤติกรรมการดำเนินชีวิตเปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีขึ้น 2) ครัวเรือนสัมมาชีพชุมชน มีการประกอบอาชีพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 3) กลุ่มอาชีพได้มีการพัฒนาปรับปรุงประยุกต์การผลิตแบบเดิม ๆ ให้มีมูลค่าเพิ่มมากขึ้น มีช่องทางการตลาด มีระบบการรวมสินค้าเพื่อขาย มีการเชื่อมโยงหมู่บ้านสัมมาชีพกับชุมชนท่องเที่ยว 4) ทำให้คนในชุมชนได้เรียนรู้กันและกันมากยิ่งขึ้น มีความเข้มแข็งที่พึ่งตนเอง มีการสืบสานภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น และ 5) สร้างขวัญและกำลังใจในการดำรงชีวิตให้กับคนในชุมชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับ กรชนก สนิทวงศ์ (2563) ที่ได้อธิบายว่าหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงจะเกิดขึ้นได้ จะต้องมีการสืบทอดและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านอาชีพทางการเกษตร เกิดแนวทางการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การสร้างสังคมอยู่ดีมีสุข “พอมี” “พอกิน” “พอใช้” อย่างยั่งยืนคือการมุ่งเน้นการให้ความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การฝึกทักษะการคิด วิเคราะห์และทบทวนตนเอง การสนับสนุนด้านปัจจัยการผลิต เช่น ที่ดิน ทุนทรัพย์ เมล็ดพันธุ์ ความรู้เกี่ยวกับการเกษตร มีการส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการแปรรูปทางการเกษตร รวมทั้งการส่งเสริมด้านการตลาดเพื่อให้เกษตรกรเกิดการพัฒนาและที่สำคัญมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดสังคมอยู่ดีมีสุขด้วยการช่วยเหลือแบ่งปันซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญและส่งผลให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

แนวทางในการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ สร้างชีวิตใหม่ให้กับคนภายในชุมชนบ้านหัวโกรก

ศูนย์การเรียนรู้มูลนิธิมหาวิทาลัยธรรมะ ร่วมกับสาขานวัตกรรมการจัดการชุมชน มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ จัดทำหลักสูตรพัฒนานวัตกรชุมชนต้นแบบวิถีพุทธ โครงการตามรอยเบื้องพระยุคลบาท ด้วยความรักและความดี ปีมหามงคล เป็นฐานการเรียนรู้ 6 ฐาน เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ สร้างชีวิตใหม่ ให้กับคนภายในชุมชนบ้านหัวโกรกและสมาชิกของศูนย์ฯ ดังนี้ 1) ฐานเรียนรู้ชุมชนศาสตร์พระราชานา โคนง นา โมเดล 2) ฐานเรียนรู้ชุมชนบัณฑิตนักพัฒน์ นวัตกรชุมชนต้นแบบวิถีพุทธ 3) ฐานการเรียนรู้ชุมชนมูลนิธิมหาวิทาลัยธรรมะ 4) ฐานการเรียนรู้ชุมชนโพธิศาสตร์สิกขาลัย 5) ฐานการเรียนรู้ชุมชนธรรมจาริกสังฆวิहारโมเดล สังฆกรรมกิจในต่างประเทศ และ 6) ฐานการเรียนรู้ชุมชนพอเพียงภิรมย์ตามรอยพระยุคลบาทเพื่อการเอื้อต่ออยู่เอื้อตัก (มูลนิธิพระธรรมจาริกออสเองเจลิส, ม.ป.ป.)

วัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประยุกต์สู่การปฏิบัติในรูปแบบศาสตร์พระราชานา โคนง นา โมเดล 2) เพื่อพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบศาสตร์พระราชานา โคนง นา โมเดล 3) เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชนธรรมธรรกิจ การสร้างรายได้ให้แก่กลุ่ม จัดตั้งกองทุนการศึกษา กองทุนอาชีพ กองทุนสวัสดิการ 4) เพื่อเผยแพร่ธรรมะร่วมสมัยตามหลักภูมิธรรมขั้นพื้นฐาน 5) เพื่อสร้างบัณฑิตนักพัฒนา ให้เป็นนวัตกรชุมชนต้นแบบวิถีพุทธ

วิธีการดำเนินงาน คือ 1) พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมค่ายคุณธรรม เพิ่มทักษะระยะสั้น การพัฒนากสิกรรม กสิกรรมสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง รูปแบบศาสตร์พระราชานา โคนง นา โมเดล ทักษะระยะยาวพัฒนาบัณฑิตต้นแบบ นวัตกรรมการจัดการชุมชน 2) สร้างพื้นที่เรียนรู้ชุมชนต้นแบบ บัณฑิตนักพัฒนานวัตกรชุมชนต้นแบบ

วิถีพุทธ การพัฒนาคุณภาพชีวิตและพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ 3) สร้างงาน สร้างรายได้ ให้แก่เกษตรกรสมาชิก
นักศึกษาผู้รับทุนมูลนิธิ บัณฑิตจบใหม่ และอาสาสมัคร 4) พัฒนาและสนับสนุนพื้นที่ (ชุมชนต้นแบบ) บัณฑิต
นักพัฒนานวัตกรรมชุมชนต้นแบบ คริวเรือนต้นแบบ 5) บูรณาการหลักธรรมะกับการพัฒนา 6) พัฒนาผลผลิต
การแปรรูป และการตลาด และ 7) สร้างนวัตกรรมพัฒนาดคน พัฒนางาน พัฒนาพื้นที่ พัฒนาชุมชน พัฒนาวิชาการ
สรุปกิจกรรมการพัฒนารชุมชนได้ดังนี้

กิจกรรม	เป้าหมาย	ผลที่เกิดขึ้น
ด้านเศรษฐกิจ	- สร้างรายได้ ลดรายจ่าย	- กินทุกอย่างที่ปลูกและปลูกทุกอย่างที่กิน - มีการประกอบอาชีพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม - เป็นชุมชนท่องเที่ยว
ด้านสังคม	- ครอบครัวต้นแบบ	- พออยู่พอกิน ไม่ฟุ้งเฟ้อ - ลด ละ เลิกการดื่มเหล้า สูบบุหรี่ และการพนัน - พฤติกรรมการดำเนินชีวิตเปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีขึ้น
ด้านศาสนา	- ปฏิบัติธรรมตามหลัก พระพุทธศาสนา	- สมาชิกในชุมชนมีความเข้าใจและปฏิบัติตามหลัก พระพุทธศาสนาในการใช้ชีวิต

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องบทบาทของศูนย์การเรียนรู้มูลนิธิมหาวิทยาลัยธรรมะ ในการพัฒนาชุมชนด้านสัมมาชีพ
ตามศาสตร์พระราช ชุมชนบ้านหัวโกรก ตำบลพญาเย็น อำเภopakช่อง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า การพัฒนา
สัมมาชีพตามศาสตร์พระราชของชุมชนบ้านหัวโกรก หมู่ที่ 7 ตำบลพญาเย็น อำเภopakช่อง จังหวัดนครราชสีมา
ยึดหลักการของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตรที่ทรงให้ความสำคัญกับ
การพัฒนาดคน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีเป้าหมายให้ประชาชนได้รับการพัฒนาอาชีพและมีรายได้
โดยให้ชาวบ้านสอนชาวบ้านในสิ่งที่มีความถนัดและอยากทำฝึกปฏิบัติจริงให้สามารถนำไปเป็นอาชีพได้ (ชบาไพร
ชัยหาเนตร์ และภัคดี โพธิ์สิงห์, 2563) ภายใต้การนำของศูนย์การเรียนรู้มูลนิธิมหาวิทยาลัยธรรมะ อาศรมพอเพียง
ภิรมย์ฯ จังหวัดนครราชสีมา ในการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมตามหลักภูมิธรรมขั้นพื้นฐาน การเรียนรู้สัมมาชีพ
การกินทุกอย่างที่ปลูกและปลูกทุกอย่างที่กิน การแปรรูปสมุนไพรและผักพื้นบ้าน การจัดค่ายอบรมความรู้
สิ่งแวดล้อม การจัดค่ายอบรมคุณธรรม การปลูกสวนผักสร้างสรรค์ การจัดสวนธรรมสร้างสุข การปลอดอบายมุข
และการพนัน เป็นต้น (มูลนิธิพระธรรมจาริกอสเองเจลิส, ม.ป.ป.) ให้กับชุมชนบ้านหัวโกรก โดยการจัดทำ
โครงการพัฒนาเยาวชนและครอบครัวต้นแบบเพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนตามศาสตร์พระราช ด้วยการสร้าง
ศูนย์สาธิตบ้านสวนพอเพียงภิรมย์ ตามรอยพระยุคลบาท เพื่อการเฝ้าดูอยู่เฝ้าตักกิน ชุมชนบ้านหัวโกรก ตำบลพญา
เย็น อำเภopakช่อง จังหวัดนครราชสีมา (มูลนิธิพระธรรมจาริกอสเองเจลิส, ม.ป.ป.) เพื่อรังสรรค์ให้เป็นชุมชน
ต้นแบบ พอเพียง พออยู่พอกิน ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีคุณธรรมด้วยการเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน ช่วยเหลือแบ่งปันกันและดูแลกัน
ลด ละ เลิกการดื่มเหล้า สูบบุหรี่ และการพนันอย่างสิ้นเชิง ก่อนที่จะขยายผลไปสู่ครอบครัวอื่น หรือชุมชนอื่นอย่าง
ยั่งยืน (มูลนิธิพระธรรมจาริกอสเองเจลิส, ม.ป.ป.)

ศูนย์การเรียนรู้มูลนิธิมหาวิทยาลัยธรรมะ อาศรมพอเพียงภิรมย์ฯ มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนด้านสัมมาชีพ
ตามศาสตร์พระราช โดยสนับสนุนการดำเนินงานใน 4 ด้าน คือ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการพัฒนาสังคม
ด้านการพัฒนาสถานที่ และด้านวิชาการ ดังนี้

1. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้มีการขับเคลื่อนงานเผยแผ่ธรรมะออนไลน์ผ่านเฟซบุ๊กและไลน์กลุ่ม
เป็นระยะอย่างต่อเนื่อง เช่น โพสต์ธรรมะ ทำวัตรเช้า-เย็น ออนไลน์ นอกจากนี้ คณะสงฆ์รับบิณฑบาตโปรด

พุทธบริษัททุกเช้า พระสงฆ์และอาสาสมัครร่วมทำวัตร เจริญสติ ภาวนา สาธยายพระพุทธรูป ทุกเช้า-เย็น นอกจากนี้ มีกิจกรรมสนทนาธรรมและกิจกรรมต่าง ๆ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จัดบรรพชาอุปสมบท สามเณรภาคฤดูร้อน ยวพุทธภาคฤดูร้อน เป็นต้น

2. ด้านการพัฒนาสังคม ได้ให้ความช่วยเหลือด้านสังคมสงเคราะห์เคสเวิร์ค กรู๊ปเวิร์ค ที่เจ้าหน้าที่พัฒนาสังคม ขอความร่วมมือ จัดทำโรงทานอาหารเครื่องต้มสำหรับอาสาสมัครที่มาร่วมกิจกรรม พัฒนาศักยภาพคณะทำงาน จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ พัฒนาทักษะอาชีพ จัดทำโครงการค่ายกระบวนการทางปัญญา พัฒนาบัณฑิต เมล็ดพันธุ์ แห่งแผ่นดิน จัดทำโครงการสร้างบัณฑิตนักพัฒน์นวัตกรรมชุมชนต้นแบบตามแนววิถีพุทธ จัดทำโครงการเปิดบ้าน วิชาการศูนย์ฯ จัดทำศูนย์การเรียนรู้ศาสตร์พระราชา ระดมทรัพยากรช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม

3. ด้านการพัฒนาสถานที่ มุ่งพัฒนาธรรมสถาน ลานโพธิ์ ลานผัก ลานไม้ และลานธรรม แนวคิดในการ พัฒนาสัปปายะธรรมสถานและการสร้างฐานการเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้มูลนิธิมหาวิทชาลัยธรรมะ อาศรมพอเพียง ภิรมย์ เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคมแห่งการเรียนรู้ตามแนววิถีพุทธ วิถีธรรม วิถีไทย

4. ด้านวิชาการ มุ่งส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการ ร่วมกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ จัดทำโครงการบัณฑิตนักพัฒน์ นวัตกรรมชุมชนต้นแบบวิถีพุทธ สนับสนุนทุนการศึกษา ทุนส่งเสริมการทำสารนิพนธ์ ภาคนิพนธ์ วิจัย ทุนสนับสนุนการจัดงานประชุมสัมมนา และร่วมกับมหาวิทยาลัยโพธิศาสตร์ สหรัฐอเมริกา จัดทำ สถาบันโพธิศาสตร์สิกขาลัย เพื่อส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์และสังคมแห่งการเรียนรู้ตามแนว วิถีพุทธ วิถีธรรม วิถีไทย จัดงานเปิดบ้านวิชาการสำหรับเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร อัพเดทข้อมูลข่าวสารสารสนเทศ ผ่านเฟซบุ๊ก เว็บไซต์

แนวทางการจัดกิจกรรมและการสร้างอาชีพของศูนย์การเรียนรู้มูลนิธิมหาวิทชาลัยธรรมะ อาศรมพอเพียง ภิรมย์ฯ จังหวัดนครราชสีมา ในการพัฒนาชุมชนด้านสัมมาชีพตามศาสตร์พระราชา ประกอบด้วยกิจกรรม ที่สร้างสรรค์ 20 กิจกรรม ดังนี้ 1) กำหนดหลักสูตรกิจกรรมปฏิบัติธรรมและเรียนรู้ธรรมะร่วมสมัย ตามยุทธศาสตร์ สวรรค์บ้านนา ที่มุ่งการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้พึ่งพาตนเองตามศาสตร์พระราชา 2) จัดคอร์สเรียนรู้หลักภูมิธรรม ชั้นพื้นฐาน 12 ประการ 3) ประสานภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อสร้างสรรค์กิจกรรมทางสังคม 4) พัฒนาโครงการ นำร่อง เช่น โครงการอาศรมนี้ดีจัง เป็นการพัฒนาธรรมสถาน ให้ร่มรื่น ร่มเย็นและเป็นประโยชน์ต่อสังคม ต้นไม้พูดได้ มีผลผลิตพืชพันธุ์จากสวน ห้องสมุด ห้องวิชาการ ห้องสวดมนต์ เป็นต้น 5) พัฒนาโครงการชุมชน น้ำดื่มน้ำใช้เพื่อสุขภาพ 6) พัฒนาโครงการสวนผักสร้างสรรค์ สวนธรรมสร้างสุข สืบสานศาสตร์พระราชา การพัฒนาภูมิทัศน์ พัฒนาธรรมสถาน ปลูกผักและสมุนไพรพื้นบ้านที่เป็นอาหารและยา กินทุกอย่างที่ปลูก และ ปลูกทุกอย่างที่กิน สร้างพิพิธภัณฑผักและสมุนไพร ออกแบบเมนูเพื่อสุขภาพ ออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ 7) พัฒนาโครงการสวนป่าเวฬุวัน เป็นการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นสถานที่ทดลองสวนป่า 8) พัฒนาโครงการ ทุนนิพิตพอเพียง เพื่อระดมทุนจัดซื้อที่ดินเพิ่มเติมสำหรับเป็นสถานที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตามศาสตร์พระราชา และ เรียนรู้ธรรมะตามหลักภูมิธรรมชั้นพื้นฐาน 9) พัฒนาโครงการพัฒนาศักยภาพทางวิชาการ จัดทำเอกสารรายงาน รายงานวิจัย เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร 10) พัฒนาโครงการจัดตั้งกองทุนเพื่อการมูลนิธิมหาวิทชาลัยธรรมะ เป็นการ ระดมทุนเพื่อสนับสนุนการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ระหว่างประเทศ ตามหลักธรรมจาริกสังฆวิหารโมเดล 11) โครงการสรรหาพระสงฆ์มาจำพรรษา เพื่อขับเคลื่อนสังฆกรณียกิจต่าง ๆ 12) พัฒนาโครงการยิ่งหวง ยิ่งหาย ยิ่งให้ ยิ่งหอม เป็นการตั้งโรงงานภายในศูนย์การเรียนรู้มูลนิธิมหาวิทชาลัยธรรมะ อาศรมพอเพียงภิรมย์ฯ สำหรับ บริการพระสงฆ์แก่คณะกัลยาณมิตร อาสาสมัคร ที่มาร่วมกิจกรรม 13) โครงการพัฒนาธรรมสถานให้เป็นชุมชน พอเพียงภิรมย์ เป็นสัปปายะธรรมสถาน เป็นแหล่งเรียนรู้ศาสตร์พระราชาต้นแบบเพื่อการพึ่งตนเอง 14) โครงการ สวนผัก สร้างรายได้ สร้างกองทุน จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน 15) โครงการสร้างที่พักสำหรับกัลยาณมิตร 16) โครงการสร้างนวัตกรรมคืนถิ่น นักพัฒนาชุมชนร่วมสมัย ร่วมกับมหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ จัดทำโครงการจัด

การศึกษาผลิตนักจัดการชุมชนสู่ชุมชน 17) โครงการเปิดบ้านศูนย์การเรียนรู้มูลนิธิมหาวิทยาลัยธรรมะ 18) โครงการสร้างเพจเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้สนับสนุนกิจการงานศูนย์ฯ 19) โครงการจัดซื้อที่ดินเพื่อสร้างฐานการเรียนรู้ 20) โครงการสร้างฐานการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคมแห่งการเรียนรู้ตามแนววิถีพุทธ วิถีธรรม วิถีไทย

จากการศึกษายังพบว่ากระบวนการพัฒนาและส่งเสริมสัมมาชีพของศูนย์การเรียนรู้สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งด้านพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตนเอง ซึ่งช่วยให้ชุมชนบ้านหัวโกรกมีรากฐานการพึ่งตนเองที่มั่นคง แต่การรักษาผลลัพธ์ในระยะยาวจำเป็นต้องวางแผนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างต่อเนื่อง เช่น การฝึกอบรมคนรุ่นใหม่ การสร้างกลไกค้ำคูณเพื่อซ่อมแซมอุปกรณ์เรียนรู้ให้พร้อมใช้งานเสมอ จึงอาจพิจารณาสร้างกองทุนชุมชนหรือพันธมิตรเพื่อสนับสนุนทรัพยากรระยะยาว ทั้งนี้ ความท้าทายในการขยายผล นำโมเดลไปปรับใช้กับชุมชนอื่นอาจประสบอุปสรรคด้านบริบทพื้นที่ เช่น โครงสร้างสังคม สภาพภูมิประเทศ และความพร้อมของภาคีเครือข่ายในพื้นที่ชนบทบางแห่งอาจขาดความเชื่อมั่นในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง การสร้างเวิร์กช็อปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามชุมชนจึงเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยให้แต่ละพื้นที่ปรับใช้ตามจุดแข็งและจุดอ่อนของตนเองได้ สำหรับความแตกต่างระหว่างชุมชนเมืองกับชุมชนชนบทเปรียบเทียบกับงานวิจัยในชุมชนเมืองจังหวัดเชียงรายพบว่าชุมชนเมืองมีเครือข่ายตลาดและการเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัลมากกว่า ขณะที่ชุมชนชนบทในกาญจนบุรีแม้มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ แต่ต้องเผชิญปัญหาการคมนาคมขนส่งและความแออัดของโครงสร้างการทำงานร่วมกัน ทั้งนี้ ศูนย์ฯ บ้านหัวโกรกจึงต้องออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบท เช่น การใช้วิทยากรชุมชนท้องถิ่นและการจัดตลาดชุมชนเพื่อจำหน่ายผลผลิตโดยตรง ซึ่งต่างจากโมเดลในเมืองที่เน้นช่องทางออนไลน์เป็นหลัก

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาบทบาทของศูนย์การเรียนรู้มูลนิธิมหาวิทยาลัยธรรมะ ในการพัฒนาชุมชนด้านสัมมาชีพตามศาสตร์พระราช ในชุมชนบ้านหัวโกรก ตำบลพญาเย็น อำเภopakช่อง จังหวัดนครราชสีมา สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยเป็น “โมเดลการพัฒนาสัมมาชีพตามศาสตร์พระราช” ใน 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. พัฒนาระบบการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ศูนย์การเรียนรู้ดำเนินการโดยใช้กระบวนการ “การเรียนรู้เชิงปฏิบัติ” ที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ตั้งแต่การคิด วิเคราะห์ ปฏิบัติ และพัฒนา อาชีพอย่างต่อเนื่อง
2. พัฒนารูปแบบอาชีพที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน การพัฒนาอาชีพในชุมชนหัวโกรกเน้นการสร้างอาชีพที่เหมาะสมกับ ทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การเกษตรอินทรีย์แบบผสมผสาน การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม และการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และวิสาหกิจชุมชน
3. เสริมสร้างจิตสำนึกและคุณธรรมในการประกอบอาชีพ นอกจากการพัฒนาทักษะอาชีพแล้ว ศูนย์การเรียนรู้ยังให้ความสำคัญกับ หลักธรรมและจริยธรรม ในการประกอบสัมมาชีพ ทำให้เกิดรูปแบบการทำธุรกิจที่ยั่งยืน ไม่เน้นการแข่งขันแบบทุนนิยม แต่เน้นการแบ่งปันและอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล
4. สร้างเสริมเครือข่ายการพัฒนาสัมมาชีพแบบพึ่งพาตนเอง เกิดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างศูนย์การเรียนรู้ระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน ที่ช่วยกันพัฒนาศักยภาพของชุมชนทำให้เกิดรูปแบบการพัฒนา “จากฐานราก” ซึ่งเข้มแข็งและสามารถขยายผลไปยังชุมชนอื่นได้
5. ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในชุมชน มีการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาช่วยพัฒนาอาชีพ เช่น การใช้สมาร์ตฟาร์มควบคุมการเกษตร การใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ในการจำหน่ายสินค้า และการใช้พลังงานทดแทนในการผลิตและดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

สรุป

แนวทางการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ สร้างชีวิตใหม่ ภายใต้การนำของศูนย์การเรียนรู้มูลนิธิมหาวิทยาลัยธรรมะ อาศรมพอเพียงภิรมย์ฯ จังหวัดนครราชสีมา ในการพัฒนาและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ ตามศาสตร์พระราชาที่สามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบสำหรับชุมชนอื่น ๆ ได้ โดยเน้นการพึ่งพาตนเอง การเรียนรู้ตลอดชีวิต และการสร้างเครือข่ายพัฒนาชุมชนแบบยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ขยายผลการเรียนรู้ ควรนำองค์ความรู้จากฐานการเรียนรู้ 6 ฐาน ที่พัฒนาขึ้นในศูนย์การเรียนรู้ ไปเผยแพร่ในชุมชนอื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียง เพื่อสร้างเครือข่ายการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนตามศาสตร์พระราชาในพื้นที่อื่น ๆ

1.2 พัฒนาโครงการฝึกอบรม นำแนวทางการสร้างอาชีพและรายได้ที่ได้รับการพิสูจน์แล้วไปพัฒนาเป็นหลักสูตรฝึกอบรมสำหรับเยาวชนและผู้สนใจในชุมชน เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้

1.3 สร้างความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ควรเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างศูนย์การเรียนรู้มูลนิธิมหาวิทยาลัยธรรมะกับหน่วยงานรัฐ ภาคเอกชน และองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร เพื่อสนับสนุนทรัพยากรและงบประมาณในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

1.4 ติดตามและประเมินผล จัดทำระบบติดตามผลการดำเนินงานและการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงแนวทางการพัฒนาตามความต้องการและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 เพิ่มความหลากหลายในกลุ่มตัวอย่าง ควรศึกษาเพิ่มเติมในกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย เช่น กลุ่มเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ หรือกลุ่มผู้ด้อยโอกาส เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่ครอบคลุมทุกมิติของชุมชน

2.2 ศึกษาผลกระทบระยะยาว ทำการวิจัยเชิงติดตามผลระยะยาว เพื่อวัดผลสำเร็จของการพัฒนาชุมชนในด้านสัมมาชีพและความยั่งยืนของชุมชนในอนาคต

2.3 เปรียบเทียบแนวทางการพัฒนา ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชุมชนที่ใช้ศาสตร์พระราชากับชุมชนที่ใช้แนวทางพัฒนาอื่น ๆ เพื่อวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของแต่ละแนวทาง

2.4 ประยุกต์ใช้เทคโนโลยี สำรวจและวิเคราะห์การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การเกษตรอัจฉริยะ หรือการตลาดออนไลน์ มาประยุกต์ใช้ร่วมกับศาสตร์พระราชา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและศักยภาพในการพัฒนาชุมชน

2.5 สร้างเครื่องมือวิจัยที่เหมาะสม พัฒนาเครื่องมือวิจัยที่สามารถวัดผลความสำเร็จของการพัฒนาสัมมาชีพได้อย่างเป็นรูปธรรม เช่น ดัชนีชี้วัดการพึ่งพาตนเองหรือคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

กรชนก สนิทวงศ์. (2563). แนวทางการพัฒนาชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สู่การสร้างสังคมอยู่ดีมีสุข “พอมิ พอกิน พอใช้”. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม*, 5(1), 22-33.

- ชบาไพร ชัยหาเนตร์ และ ภักดี โพธิ์สิงห์. (2563). การสร้างสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 11(1), 48-56.
- ชลวิทย์ เจียรจิตต์, ชัยวัชร พรหมจิตติพงศ์, ธันนิกานต์ สูญสิ้นภัย, สายชล ปัญญชิต และ ภูเบศ วนิชชานนท์. (2565). นวัตกรรมทางสังคมกับแนวทางการพัฒนาเครือข่าย สัมมาชีพชุมชนอย่างยั่งยืน. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 11(2), 1-14.
- ณัฐวุฒิ เหมากระโทก และ บุษกร สุขแสน. (2566). แนวทางการพัฒนากลุ่มสัมมาชีพชุมชนผลิตเกลือสินเธาว์สู่ความยั่งยืนในพื้นที่อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี*, 5(4), 103-116.
- พิชญดุมม์ เพ็ญมาศ, เพียงพิศ ศรีประเสริฐ, นัตติกานต์ สมนึก, ปัญจพร เกื้อนุ้ย, และ เบญจา ทองพันธ์. (2564). การบริหารจัดการชุมชนบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดนครศรีธรรมราช. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 6(12), 36-48.
- มูลนิธิพระธรรมจาริกออสเองเจสิส. (ม.ป.ป.). *โครงการฟื้นฟูอาศรมพอเพียงภิรมย์ เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคมแห่งการเรียนรู้ตามแนววิถีพุทธ รังสรรค์ธรรมสถาน เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมทางสังคม*. <https://shorturl.asia/87XVO>
- มูลนิธิพระธรรมจาริกออสเองเจสิส. (ม.ป.ป.). *แนวคิดศูนย์การเรียนรู้มหาวิทยาลัยธรรมะ อาศรมพอเพียงภิรมย์ฯ มูลนิธิพระธรรมจาริกสังฆวิหาร หมู่ที่ 7 บ้านหัวโกรก ตำบลพญาเย็น อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา*. <https://shorturl.asia/htBX5>
- โรจน์ พิริยะเวชากุล, ชัชสรัญ รอดเยี่ยม, วรวิทย์ ประสิทธิ์ผล, กนกพิชญ์ วชิญวรนนท์, และ นพวรรณ ระวังป่า. (2564). การจัดการชุมชนบนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านหนองหัวลิงในตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*, 5(20), 35-65.
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (1 กุมภาพันธ์ 2557). *ชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice: CoP)*. สืบค้นเมื่อ 24 มกราคม 2568, จาก https://www.nstda.or.th/home/knowledge_post/community-of-practice/
- อลิสา อินทร์ประเสริฐ, ประยูร อิมสวาสดี, และ สมนึก ทองเอี่ยม. (2564). การพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *e-Journal of Education Studies Burapha University*, 3(4), 15-30.
- Mettathamrong, J., Upping, P., & Deeudom, S. (2023). Approach to Applying Sufficiency Economy Philosophy in Community Enterprise Management towards Sustainability. *Sustainability*, 15, 5338.